

רבותינו נשיאינו

סוברים כשיטת הרז"ה

בירור יסודי על שיטת הניקוד בסדור תהלת ה' השלם, סדור שערך הרבי מה"מ בהוראת אדמו"ר הר"צ • חמש הוכחות וראיות שרבותינו נשיאינו סוברים כשיטת הרז"ה – ר' זלמן הענא • חלק שני

באופן חד משמעי שמנהג רבותינו נשיאינו כשיטת הרז"ה, וכך עלינו לנהוג¹. ולהעיר עוד: במחזור של ר"ה ויוה"כ בסופו (בעמ' האחרון במילואים להוספה ללקוטי מנהגים) כתב הרבי הערה: "מפני סיבות טכניות לא סמנו בציונים את האותיות המנוקדות בשוא-נע". המחזור צולם ממחזור שאין בו סימונים לישיבא נע, כיון שכנראה לא היה נמצא מחזור כזה. ורואים עד כמה נוגע לרבי ענין זה, עד שכותב בלשון 'התנצלות' שמסיבות טכניות לא סמנו את האותיות המנוקדות בישיבא נע. ברור הדבר, שכאשר בסדור הוא כותב שסימון הכוכבים מציין את הישיבא נע, בוודאי שיש בזה פסק והוראה מפורשת שעלינו לנהוג כשיטת הרז"ה².

ציין בו הערה חשובה ביותר, בתחתית העמוד של תוכן הענינים: "בציון כזה * סמנו בסדור זה את האותיות המנוקדות בשבע-נע". הערה זו, היא למעשה הוראה מהרבי (בהתאם להוראת הרבי הר"צ להדפסת הסדור), שאנו נוהגים כשיטת הרז"ה, בנוגע להגיית הישיבא בסדור.

כידוע, היתה מחלוקת חריפה בין הרז"ה לר' יעקב עמדין (היעב"ץ), ובקהילות ישראל נחלקו הדעות לכאן ולכאן. ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו נשיאינו, שפסקו באופן ברור וחד משמעי, הוראה מפורשת בתוך הסדור עצמו, שעלינו לנהוג כשיטת הרז"ה בענין "ישיבא נע".

עצם העובדה, שלמרות המחלוקת בין הרז"ה ליעב"ץ, הורה הרבי בסדור (בהערה לגבי הישיבא נע) כשיטת הרז"ה, מוכיח

קב העיוות הנ"ל (בחלק ראשון של מאמרנו, שנדפס בשבוע שעבר) ביחס לרז"ה, שמטעה רבים, מן ההכרח לתקן זאת. לכן, נוכיח לקמן מספר הוכחות וראיות ששיטת הרז"ה התקבלה אצל רבותינו נשיאינו:

ע

א. סימון הכוכבים בסדור כשיטת הרז"ה

סימון הכוכב מעל האותיות המנוקדות ב"ישיבא נע", בסדור תהלת ה', מוכיח בעליל, ששיטת הרז"ה היא השיטה שנהגו בה רבותינו נשיאינו. זו הסיבה, שבשנת תשי"ה, כשערך הרבי את סדור 'תהלת ה' השלם',

1. בכל זאת, הרבי בחר לכתוב את ההערה, ובכך פסק כשיטת הרז"ה.

2. ההערות בסדור ובמחזור נכתבו ע"י הרבי, וכיהודה ועוד לקרא, בירתי אצל הרה"ח רי"ל שי גרונר והוא אישר זאת בפירושו, שההערות האלו הם של הרבי.

כוונת השם שנדפס בהוצאת מאה שערים, וצולם מסדור 'סדר העבודה' דוילנא, אך מחקו את כל הכוכבים. ומוכח הדבר, כי פה ושם (שכחו למחוק) וצארו כמה כוכבים לפי שיטת הרז"ה. ד. היה כותב הערה אחרת שאין להתייחס לכוכבים. ה. לא היה כותב את ההערה כלל.

1) באם שיטת הרז"ה היתה מנוגדת לשיטת אדה"י, אזי היה הרבי נוקט באחד מהדרכים הבאות, ולא מציין את ההערה על סימון הישיבא נע. א. היה מוחק הערה של הישיבא. ב. היה מוחק את הכוכבים המיוותרים. ג. היה מוחק כל הכוכבים, כפי שעשו בסדור 'סדר העבודה עם

שער סידור "תהלת ה'" בהדפסה הראשונה משנת תש"ה

על דקדוק הובאו ספרי הרז"ה וההולכים בדרכו. דבר זה מוכיח באופן ברור, שהרבי הרש"ב והרבי הר"י, וכן הבעל קורא המלמד של הרבי הר"י, וכן יצחק גרשון – הלכו בשיטת הרז"ה³.

יש לשים לב, שלמרות המחלוקת החריפה שהיתה בין היעבי"ץ שהלך בדרכו של הימנחת ש"י, לבין הרז"ה, לא מוזכרים בדברי הרבי הרש"ב והרבי הר"י – ספרי דקדוק החולקים על הרז"ה (כגון: לוח ארש של היעבי"ץ ועוד). מעניין, שכאשר דברו הרביים

את ספר המסלול עם צהר התיבה" ודו"ק.

(ישעיה כט, יט), ממעיניי (ישעיה יב, ג) – ובהקשר לזה (בפרט לאחרון שבהם) אומר הרבי הרש"ב "בוודאי למדת

ב. 'צהר התבה' ספרו של הרז"ה

בתורת שלום (עמ' 2) מסופר שכאשר נסובה השיחה על קריאה בתורה ע"פ הדקדוק, אמר הרבי הרש"ב לבעל קורא, ר' יצחק גרשון: אתה בעל דקדוק, ואתה **בוודאי** למדת את המסלול עם **צהר התיבה**, והוסיף, שאביו הרבי מהר"ש היה יותר בעל דקדוק, והיה בקי במסלול ובתני"ך וכו' עיי"ש.

וכן באג"ק הרבי הר"י (חלק י) אגרת ג'תשכ"ב, עמ' תה): מסופר שם על ר' יצחק גרשון שהיה בעל דקדוק מפורסם, והיה בקי בספרי הדקדוק, החל מהספרים הקדמונים – ספר השרשים ומתורגמן, וכלה ב**צהר התבה** ומסלול, שהיה בקי בהם כמו באשרי. מה זה ספר 'צהר התבה', מי היה מחברו? ובכן, ספר '**צהר התבה**' חיברו הרז"ה – ר' זלמן הענא בשנת ה'תצ"ג בברלין. בספר זה 'צהר התבה' כתב הרז"ה את חידושו בדקדוק, ובראשם על 'התנועה הקלה'. ספר זה נדפס לפחות 12 פעמים, והשפיע הרבה על המדקדקים.

כלומר, כשהרבי הרש"ב מדבר על דקדוק הוא מזכיר את ספר 'המסלול' (שהלך בשיטת הרז"ה, ראה לקמן) ואת ספר 'צהר התבה' של הרז"ה. יש לשים לב לדיוק דברי הרבי הרש"ב: "אתה בוודאי למדת את המסלול עם צהר התבה". מה מתכוון הרבי הרש"ב "עם צהר התבה"? – נראה דכוונתו היא: ספר המסלול הוא ספר דקדוק שמרכזו בתוכו את כל כללי הדקדוק, וספר 'צהר התבה' בו מובאים חידושו של הרז"ה בדקדוק בנוגע לישבא נע"י וכו'. היינו, שהרבי הרש"ב מדגיש, שלא מספיק לדעת רק את ספר המסלול, אלא יש לדעת גם את החידושים שבספר 'צהר התבה'. כי בספר המסלול, מובאת שיטת הרז"ה בקצרה (ראה לקמן), לכן יש צורך לדעת גם את ספר 'צהר התבה'.

באג"ק הנ"ל מספר הרבי הר"י: שאביו הרבי הרש"ב בקש מר' יצחק גרשון שילמד את בנו דקדוק, והרבי הר"י היה צריך להיבחר אצל אביו. הרבי הר"י מזכיר את ספר המסלול ואת ספר צהר התבה, מבין כל ספרי הדקדוק של האחרונים. ברור, שר' יצחק גרשון שהיה בעל דקדוק מפורסם והיה בקי בספר המסלול וצהר התבה, לימד את הרבי הר"י את שיטת הרז"ה.

(3) להעיר, שבתורת שלום (עמ' 2) מדובר על הישבא בשלושת המילים: "למדו" (ירמיה לא, לג), "יספוי"

האם קיימת שיטה של כל המדקדים?

ב'פרדס חב"ד' (גליון 9 עמ' 164) כתב הרמ"י מארק: "הניקוד בסדור 'תהלת השם' [המחודש] הוא לפי שיטת **כל** המדקדים עד הרז"ה, ויחד אתם **כל** החולקים על הרז"ה, הן אלו שבזמנו, הן אלו שלאח"כ". ע"כ.

ותמה תמה אקרא, מה הפירוש "שיטת **כל** המדקדים"?

הכרזה זו, דומה למשל למי שמכריז: אני מניח תפילין לפי שיטת כל הראשונים!! הרי כל השומע יצחק לו. ומיד ישאלוהו: וכי אינך יודע שיש שיטות שונות וכו'? – והוא הדין לנדו"ד בענין הישבא!!

להוי ידוע, כמו בשאר חלקי התורה, גם בכללי הדקדוק ישנן מחלוקות בין המדקדים הראשונים. להלן כמה דוגמאות לחילוקי דעות, עוד לפני תקופת הרז"ה: 1. לגבי 'שבא' אחרי תנועה גדולה, האם הוא 'שבא נע' או 'שבא נח'. הרד"ק וכן ר' אליהו בחור ועוד סוברים שהוא 'שבא נע'.

אבל, הרב"ד סובר כשיטת האבן עזרא ועוד קדמונים – ד'שבא' אחרי תנועה גדולה הוא 'שבא נח'! (עיין ב'משפטי הטעמים' (כז) להרו"ה).

[דעת הרב"ד הובאה בהשגתו על הרמב"ם (פ"ב הל' ק"ש ה"ט), שכתב: "כיצד ידקדק ישמור שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה, ולא יניח הנד ולא יניד הנח". והשיג עליו הרב"ד: "לא ידעתי נוד הנח מה הפסד יש בו, אם יאמר לבכך בנוד הבייית השנית, כדי להטעימה שלא תראה וי"ו...וכן כל כיוצא באלה יניד הנחים ותבא עליו ברכה".

וכתב הבי"י (טואו"ח סי' סא): "ודברי הרמב"ם נראין כפשוטים בעיני, שבייית שניה שבלבבך נקודה בשב"א, ומשפטה להיות נחטפת ואז היא נחה, ואם יקראנה כאילו היא נקודה צירי"י אז היא נדה, ואין לשנות בקריאתה מכמו שקבלנו נקודה".

ובהגהות והערות שם על הבי"י, על המילים "ואז היא נחה" הביאו את תמיהת ה'מאמר מרדכי' דהא אחרי תנועה גדולה השבא נע, ותירצו דס"ל להרב"ד כדעת הרב"ע ועוד קדמונים שהביא רו"ה ב'משפטי הטעמים'.

2. גם בנוגע ל'שבא' באותיות הדומות יש מחלוקת. ר' אליהו בחור סובר שהוא 'שבא נע'. אבל בספר מכלול (דף עא) להרד"ק סובר שבאותיות הדומות, אחרי תנועה קטנה, הוא 'שבא נח'! אגב, כך נוהגים התימנים. ורק אם יש מתג לפני ה'שבא' (באותיות הדומות) לכל הדעות הוא 'שבא נע'.

3. מי שלמד את ספר מכלול של הרד"ק יודע שיש כמה דברים בדקדוק שאין אנו נוהגים כיום כמוהו. דהנה הרד"ק כתב (מכלול), שער דקדוק השמות, שער השוא דף קל"ח ע"ב ואילך: "דע כי השו"א איננה תנועה, אך היא משרתת התנועות על שלשה דרכים, הראשון כשתהיה על אות א"ח הי"ע תטה לקריאת השו"א לקריאת אותה האות, אם קמוצה תטה לקריאת הקמץ, ואם פתוחה תטה לקריאת פתח, ואם צירי לקריאת השו"א נוטה לצירי...". כהרד"ק נוהגים כיום התימנים, אבל, אנו נוהגים לקרוא אות בניקוד 'שבא נע' נוטה מעט לסגול.

4. גם ר' אליהו בחור כתב הערות והגהות על ספר מכלול שבהם הוא חולק על הרד"ק. כמו כן, הפירוש שכתב ר' משה בר' חיים העכיס על ספר מכלול, שבו הוא יוצא נגד הרז"ה, הרי גם הוא במספר דברים אינו נוהג כדעת הרד"ק. ויש להאריך בכל זה, והדברים ארוכים ואכמ"ל.

יוצא איפוא, שלהכריז הכרזה עם הדגשה שהסדור המחודש מנוקד לפי שיטת **כל** המדקדים, זו הכרזה שמעוררת גיחוך, ומוכיחה על חוסר ידע בסיסי בדקדוק.

אמנם, בכל זאת, אפשר ללמד עליהם זכות. דאכן, הניקוד שבסדור המחודש הוא לפי שיטת כל המדקדים, כלומר, חלק מנוקד לפי שיטה זו, וחלק מנוקד לפי שיטה שניה, וחלק מנוקד לפי שיטה שלישית, ממש לפי שיטת כל המדקדים!

שהוא מרחף בין נע לנח, ויש בו מזה ומזה, והגייתו כשבא נע לדעת 'קצת המדקדים' היינו אלו הסוברים כהרז"ה. אם הרב שוסטרמן לא היה סובר כהרז"ה, לא היה צריך להביאו כלל, או לכל הפחות לצייין שאין מנהגו כהרז"ה. אולם למעשה הביא את

ג. כ"ק אדמו"ר הצ"צ משבח את ספר המסלול

ספר המסלול, נזכר בלקוטי דיבורים (ב) ע' רכה, ומסופר שם שהרבי מהר"ש הוציא את ספר המסלול מארון הספרים, ואביו הצ"צ אמר לו פתח את הספר וצייין לי את הדף ואומר לך מה כתוב שם, וכך היה.

בשבועון "בית משיח" (גליון 229 עמ' 3-62) מובא מאמרו של הרב שמואל לייב שי רייבין, על נושא הדקדוק, והוכיח שם שבעל ספר המסלול בספרו סובר כהרז"ה. דבספר המסלול – מסילת הניקוד שביל כ', בסימני שבא נע י'ד' – כתב "ודע שלפעמים נשמט הדגש הראוי להיות באות שוואית, מ"מ השוא מתנווה כמשפטו בהתקיים הדגש, אבל אין האות ההיא בכפל". ושם לא הביא שום דעה אחרת שחולקת על זה. וכן בסוף מסילת הניקוד שביל קג העתיק בקיצור את ענין התנועה הקלה.

כלומר, בפשטות סובר בעל ספר המסלול כשיטת הרז"ה. וספר זה היה הספר העיקרי שממנו למדו הצ"צ והרבי מהר"ש את שיטת הדקדוק, שהיו בקיאים בו בע"פ.

ולהוסיף: בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (עמ' 8) מביא הרבי את הספור הנ"ל, ושם מובא, דהצ"צ התבטא על ספר 'המסלול': "זהו ספר דקדוק כתוב בסדר מעולה".

ד. הרה"ח מרדכי שוסטרמן, בעל הקריאה אצל הרבי, הלך בשיטת הרז"ה

הרב שוסטרמן בספרו "למען ידעו" כתב בפתח דבר ל'קיצור כללי הדקדוק" (עמ' 340-1):

1. הכללים שבחברת זו, רובם המכריע הוא מספר המסלול. המחבר הוא המדקדק הרב חיים במוה"ר נפתלי הירץ, מנכדי התוס' יו"ט. לעיל הוכח שספר המסלול הולך בשיטת הרז"ה.

2. הרב שוסטרמן בספרו הנ"ל (עמ' 345-7) מביא 7 כללים לישבע נע. 5 כללים של הר"א בחור, ומוסיף עוד 2 כללים שלא הוזכרו ע"י הר"א בחור. אחד משני הכללים הנוספים הוא הכלל של הרז"ה:

תנועת העזר או תנועה קלה, שהיא לשיטת הרז"ה גורמת לשבא אחריה להיות שבא נע. או כפי שנקרא שבא מרחף,

שיטת הרז"ה, כאחד מהכללים של 'שבת נעי'.
 3. כמו כן, הרב שוסטרמן בספרו הני"ל (עמ' 367) כתב בפשטות שבאותיות בכ"ל כשיבואו לפני שבת בראש מילה, משתנה נקודתם משבת לחיריק, והחיריק הזה (שהוא במקום השבת) אין לו כח של תנועה קטנה שיבוא אחריה דגש או שבת נח, אלא נקראת 'תנועה קלה'. זו שיטתו של הרז"ה.

4. בספרו עמ' 364 אות י', כותב הרב שוסטרמן, שבמילה 'שמרה' בפסוק 'שמרה נפשי והצילני' (תהילים כה, כ) האות שי מנוקדת ביקמץ קטן, והיא 'תנועה קלה'. המושג 'תנועה קלה' קיים רק לשיטת הרז"ה.

5. יש לציין עוד עובדה חשובה ביותר, והיא בבחינת 'מעשה רב', שכך נהג בפועל במשך עשרות שנים, בהיותו בעל הקריאה בבית מדרשו של הרבי ב-770, שהיה קורא בתורה כשיטת הרז"ה. אפשר לבדוק זאת בקלטות.

מכל הני"ל רואים באופן ברור, שהרב שוסטרמן, שהרבי הורה לו ללמד דקדוק את הבחורים ב-770, סובר בפשטות כשיטת הרז"ה.

ופלא עצום, שביפתח דברי של הסדר המחודש, כתבו, שהרב שוסטרמן אינו סובר כהרז"ה, אתמהא!

ה. אדה"ז הכריע בכו"כ מקומות בסדרו כהרז"ה

הסדר שהדפיס אדה"ז בשנת תקס"ג, לא הגיע לידינו (כנ"ל), ממילא אין אפשרות להוכיח לגבי שיטת הניקוד. אבל, מה שכן ניתן להוכיח, שבכו"כ מקומות קבע אדה"ז

את הנוסח בסדרו לפי התיקונים שתיקן הרז"ה בסדרו 'בית תפלה' ו'שערי תפלה'. אין כוונתנו לומר, שתמיד הלך אדה"ז כהרז"ה, כי סדר אדה"ז הוא ע"פ הארז"ל, אך במקומות מסויימים בהם היה ספק לכאן או לכאן, פסק אדה"ז כהרז"ה. להלן כמה דוגמאות:

1. בכל הנוסחאות נכתב ביאדון עולם: "בטרם כל יציר (באות י') נברא". רק הרז"ה תיקן ל'יצורי' (באות ו'). ובסדרו פסק אדה"ז כהרז"ה.

2. בברכות התורה: "בפינו ובפי כל עמך" כך כתוב בסדרו אדה"ז, וזה כסדר הרז"ה. בשאר הנוסחאות: במקום 'ובפי' – 'ובפיפיות', 'ובפיפית'.

3. ב'שער הכולל' להרא"ד לאוואוט, מביא את דעתו של הרז"ה כמקור וסיוע לאדה"ז בסדרו במספר מקומות. לדוגמא: המילה 'אני' האות א' בקמץ כהרז"ה (שער הכולל פ"ג). דוגמא נוספת: המילה 'מחיה' האות י' בסגול כהרז"ה (שם פ"ט, ה), ועוד⁴.

4. בשו"ע אדה"ז ס"י נו ס"ג כתוב: "יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא הוא תרגום של יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים, לכן אין להפסיק בין יהא שמה רבא למברך שלא להפסיק באמצע המאמר, ומימ אצ"ל בנשימה אחת". ובצידי הדף כתב אדה"ז: "ובמפיק ה' צע"ג שכל שמה שבדניאל מפיק ה"י. עכ"ל.

כלומר, מה שכתבו באגודה (ברכות ס"י ג') ובדרכי משה וט"ז (סק"א) ומג"א (סק"ב) שלפי פ"י זה צ"ל בלי מפיק ה', דבר זה צע"ג שהרי כל שמה שבספר דניאל הוא במפיק ה', אע"פ שהוא התרגום של המילה שמו.

והנה ה"פרי מגדים" במשבצות זהב (ס"י נו סק"ב) כתב: "וראיתי בסדרו מהרב

המדקדק הגדול מהר"ר שלמה הענא ז"ל שמה תלת במפיק בלא יו"ד [פירושו: שלושת הפעמים שאומרים 'שמה' בקדיש הוא במפיק ה', אבל צריך לכתבם ללא האות י', כך: 'שמה']. [ומקשה הפרי מגדים:] "ולכאורה הם סתורים, וכפי הנראה מטי"ז כאן?"

אך ע"פ מה שכתב אדה"ז בשו"ע (לעיל) אדרבה, צודק הרז"ה – דתלת שמה הוא במפיק ה' ללא האות י', כמו בספר דניאל. כך גם הודפס בסדרו תהלת ה' ותורה אור. מכאן, עוד הוכחה, שאדה"ז הולך בשיטת הרז"ה, ומצדיקו, בניגוד לט"ז ולמג"א. יש עוד הוכחות, וכבר האריך בזה הרב ברוך שי אבערלאנדער⁵.

המורם מכל הני"ל:

באופן ברור רואים בעליל, שרבותינו נשיאינו הלכו בשיטת הרז"ה, ואנו נמשיך להתפלל דוקא מתוך סדרו שסומנו בו ה'שבאים' כשיטת הרז"ה.

כאן המקום לציין ענין חשוב ומהותי:

בהסכמת הרה"ק המהרי"ל, בעל 'שארית יהודה', אחיו של אדה"ז (סדרו 'תורה אור' עמ' 14) בנוגע לניקוד מילת 'מלך' השני ב-"ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד", כתב ז"ל: "רבינו [אדה"ז] אמר שצ"ל כולו בקמץ ואמר שכן הוא כוונת הארז"ל... ואמר שחשבון הניקודות גם לפי כוונת הארז"ל יעלו למספר השם (כי השו"א נח שבמ"ם שבמלת ימלוך אינו עולה בחשבון כיון שהוא נח)".

כלומר, ע"פ קבלה יש הבדל בין 'שבת נח' ל'שבת נעי'. אשר על כן, אסור לשנות את שיטת הניקוד בסדרו תהלת ה', כי מי הוא היודע כוונת נסתרות!

(המשך בשבוע הבא א"ה)

(5) 'פרדס חבידי' גיליון 7 עמ' 115-162.

'תורה אור' עמ' שעג ואילך) מצייין לסדרו הרז"ה.

(4) מגם ב'קונטרס הסדור' להרא"ח נאה (בסוף סדרו

תתחדשו! בגדי הילדים החדשה אביב - קיץ תשס"ג - 2003

רשת "קידי שיק" מזמינה אתכם להנות מקולקציית

יצרנו "אסתי", "מנדיס"

רשת הלבשה והנעלה לילדים היחידה לציבור הדתי

<p>תל-אביב רח' שוקן 30, טל' 03-5181906</p>	<p>ירושלים רח' ירמיהו 48, טל' 02-5376013</p>	<p>בני ברק רח' כהנמן 56, טל' 03-5782046</p>	<p>בני ברק רח' עזרא 11, טל' 03-6746196</p>
<p>אשדוד רח' ינאי 7, טל' 08-8646252</p>	<p>בית שמש רח' ריב"ל 3, טל' 02-9990872</p>	<p>ביתר עילית רח' רבי עקיבא 19, טל' 02-5802207</p>	<p>אלעד רח' ניסים גאון 8, טל' 03-9088719</p>

■ BORO PARK 4021 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11218 Phone: 718-438-8350 Fax: 718-438-8364 ■ WILLIAMSBURG 200 Division Avenue, Brooklyn, N.Y. 11211 Phone: 718-302-0983